

Шевель Наталія. Особенности інтерпретації мотивів и образів Т. Шевченко в творчестве поетов «Украинской хаты». В статті досліджено особенности впливу личности Т. Шевченко, мотивів и образів його поетического насліддя на творчество видных поетов «Украинской хаты» Г. Чупринки, А. Неприцкого-Грановского, Н. Шаповала, Ю. Будяка, А. Коваленко, что обусловлено тяготением поетов-модернистов к органическому синтезу идеологии национализма и эстетики модернизма. Определены традиции и новаторство художественной интерпретации актуальных для модернистов Шевченковских образов, в частности народного певца, кобзы, тумана, ночи, использования формы сна. Обнаружено возможное сознательное ориентирование поетов «Украинской хаты» на конкретные поэзии Т. Шевченко в плане суггестивного воздействия на читателя средствами рецептивной поэтики. Проанализирована проблема создания культа Шевченко, которая беспокоила членов объединения, и отмечена авторитетность его личности.

Ключевые слова: модернизм, символизм, «Украинская хата», традиционные образы, новаторство.

Shevel Nataliay. The Interpretation of Motives and Images of T. Shevchenko in the Works of Poets of the «Ukrainian House». In the article the features of the influence of Shevchenko's personality, motives and images of his poetic heritage on the works of eminent poets of the «Ukrainian house», well Maintained, A. Nepritsky-Granovsky, N. Shapoval, Y. Budyak, A. Kovalenko, due to the tendency of poets-modernists to organic synthesis of nationalist ideology and aesthetics of modernism. Defined the tradition and innovation of artistic interpretations relevant to the modern Shevchenko images, in particular folk singer, kobza, fog, night, use, form of sleep. Discovered a conscious effort orienteering poets «Ukrainian house» on concrete poetry by T. Shevchenko in terms suggestive effect on the reader means receptive of poetics. Analyzed the problem of the creation of the cult of Shevchenko, which disturbed the members of the Association, and marked the credibility of his personality.

Key words: modernism, symbolism, «Ukrainian house», traditional, innovation.

Стаття надійшла до редколегії
07.09.2015 р.

УДК 821.161.2 (092)

Тамара Шевель

Патріотична домінанта мотиву боротьби в поезії М. Вороного й Т. Шевченка

У статті досліджено патріотичне звучання мотиву боротьби в поезії М. Вороного як прояв зацікавленості модерністів творчістю Т. Шевченка. Виявлено підтвердження цієї надуваги до постаті поета у творчому доробку М. Вороного, проаналізовано суголосність мотиву боротьби в поезії модерніста Шевченковому прагненню боротьби за волю.

Ключові слова: модернізм, символизм, національно-патріотичні мотиви, поетичний цикл, інтертекстуальність.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. Молода українська поезія початку ХХ ст. по-новому розробляла тему боротьби за волю України. Поезію модерніста М. Вороного, особливо лірику з громадянським звучанням, теж пронизує національна патріотична ідея. Творчість М. Вороного, як і багатьох українських модерністів, позначена особливим інтересом до постаті Т. Шевченка. Кобзар був для поета, за його власними свідченнями, орієнтиром у життєвій позиції та громадському призначенні. Особливо близьким до Шевченкового є мотив боротьби. Про це принагідно згадують дослідники, зокрема В. Кузьменко [4], В. Погребенник [5; 6], В. Колкутіна [3], проте варто окремо проаналізувати подібність патріотичного звучання мотиву боротьби в поезії М. Вороного на Т. Шевченка.

Мета й завдання статті – дослідити патріотичну домінанту мотиву боротьби в поезії М. Вороного як вияв інтересу модерністів до творчості Т. Шевченка. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: відзначити зацікавленість модерністів загалом та М. Вороного зокрема постаттю Т. Шевченка; виявити у творчому доробку М. Вороного підтвердження цієї надуваги до поета; проаналізувати суголосність мотиву боротьби в поезії модерніста Шевченковому прагненню боротьби за волю.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Модернізм в українській літературі сприяв подоланню комплексу меншовартості, засвоєнню тогочасних новацій у

європейському мистецтві. Синтезований варіант українського модернізму органічно поєднував ідеологію націоналізму та естетику модернізму. Микола Вороний активно намагався зробити українську літературу гідною європейських зразків, а його біографія насичена подіями: захоплення ідеями М. Драгоманова, авторитет І. Франка, редакторська й театральна діяльність, заслання й, зрештою, – розстріл за сфабрикованою справою. В. Погребенник слушно виділяє також у біографії М. Вороного 1893 рік, який «видався знаменним для Вороного тим, що він свої українські патріотичні симпатії оформив, так би мовити, організаційно, прилучившись до “Братства тарасівців”» [5, с. 123].

Тож загалом поезія М. Вороного пронизана національною патріотичною ідеєю, особливо лірика з громадянським звучанням. Сам поет писав: «національний елемент був у мені завжди дуже сильний, крім свідомості, він превалував у мені як поетична стихія» [5, с. 132]. М. Вороний, як і багато його сучасників, плекав у серці ідею національного та культурного відродження, мріяв про державність України після лютневих подій 1917 року в Росії і навіть очікував проголошення більшовизму, загубившись у вирі політичних партій та течій.

Загалом силою патріотизму М. Вороний близький до Шевченка, адже Кобзар був для поета орієнтиром у життєвій позиції та громадському призначенні, і саме шевченківські ноти патріотизму виразно звучать у більшості поезій циклу «3 хвиль боротьби». Дитячі враження від Шевченкової «Катерини», перший вірш «До Пацепухи», написаний під впливом Кобзаря, – усе це привело до пропаганди Шевченкових ідеалів. Шукаючи витоки власної національної свідомості, М. Вороний зазначав: «Одне слово – Шевченків “Кобзар” і український театр розпалили в мені національну стихію» [1, с. 592]. Пізніше доробок митця поповнився творами, присвяченими Т. Шевченку: «Пам’яті Т. Шевченка», статті «Тарас Шевченко», «Як народ читає Кобзаря», «Найперший обов’язок», «На могилі генія».

Модерністи загалом і М. Вороний зокрема виявляли до постаті Шевченка значний інтерес. Так, провідний критик «Української хати» М. Сріблянський опублікував у журналі статтю «Поет і юрба (до характеристики “культу” Шевченка)» [8], у якій, не заперечуючи авторитету великого поета, критикував формування його культу, заснованого на корисливості та лицемірстві. Сам М. Вороний є автором публікації «Згадка про Т. Шевченка» (Зоря. – 1894. – № 5), у якій наводить свідчення про поета, отримані від знайомого з ним маляра Є. Г. Черепакіна. М. Вороний розуміє, що нового та sensationного в цій інформації небагато, тож сам подає її «тільки задля того, щоб або підміцнити, або вияснити те, що вже було досі в цій справі надруковано». М. Вороний тут називає Т. Шевченка «незабутнім Кобзарем», «велетнем-поетом», який справив на співрозмовника «враження людини простої, надзвичайно доброї і щиро переконаної у своїх думках».

Наскрізь пронизаний націоналістичною романтикою цикл М. Вороного «3 хвиль боротьби» містить вірш «Привид». Поема має підзаголовок: «сон у ніч під 26 лютого», хоча ніде автор не говорить про те, що його герой уві сні побачив докори великого Шевченка. Авторитет Кобзаря настільки вагомий, що візійна поезія «Привид» малює портрет великого поета як німий докір для втомленого й знеможеного героя – закид щодо нікчемності козацьких нащадків, які запродали Україну. Поезія сповнена алюзіями («сини мої», «квіти – мої діти», «добрії жнива», «думка одурила»), які відсилають до текстів Т. Шевченка, а сама поезія має зовнішню форму уявного сну, теж, очевидно, запозичену в Тараса Григоровича. Найпотужнішою інвективною звучить докір у зрадництві та прислужництві, що демонструє інтертекстуальність Т. Шевченка у М. Вороного: «Занедбали й те, що мали / Землячки кохані, / Славних прадідів великих / Правнуки погані!» [1, с. 153]. Роздуми ведуть автора до пафосних, але водночас щирих зізнань: «– Мій батьку, Тарасе! Люблю я Україну, / Її не цурався я; щастя моє / Я в ній покладаю, за неї я згину, – / Віддам їй всі сили, здоров’я своє!» [1, с. 154].

Загалом М. Вороний мав свій пантеон авторитетів щодо патріотичної громадянської позиції, що підтверджують адресні поезії цього циклу («На свято відкриття пам’ятника Іванові Котляревському», «Іванові Франкові») й ін. Це, зокрема, цикл «De mortuis», який відкривається поезією «На Тарасовій панахиді» з підзаголовком «Пам’яті Т. Шевченка». Сумну картину поминок поета підсилює «Тінь Кобзарєва в терновім віноці», а в серця «Б’ють переливами / Інші бажання»: «Всі поривання / Думи і мрії / Вилити швидко в діла голосні!» [1, с. 159].

В. Колкутіна називає цикл М. Вороного «3 хвиль боротьби» «гучним і єдиним акордом суспільно-політичної лірики поета» та відзначає наявність специфічного механізму з панівною громадянською авторською позицією при заміщенні модерності, чого вимагали формальні елементи

образної системи [3, с. 72]. Уже перша поезія «За Україну!» проінята переживаннями за майбутнє України та народу після Лютневої революції та є заклик до боротьби: «*За Україну, / За її долю, / За честь і волю, / За народ!*» [1, с. 14].

На думку В. Кузьменка, приспів конденсував смисловий потенціал поезії: «і клич до бою, до боротьби за визволення з-під царського гніту, і вболівання за краще майбутнє рідної землі» [4, с. 18]. В. Погребенник назвав цей марш «маніфестацією волелюбних настроїв українства, що, порвавши ганебні царські пута, вийшло «з-під ярем і з тюрем» на вільний світ» [5, с. 132]. А літературознавець Ф. Погребенник акцентував на тому, що друком поезія з'явилася 1921 року, очоливши однойменну збірку, та була полум'яним закликком серця все віддати народові [7, с. 161]. Цей твір, покладений на музику композитором Я. Ярославенком, набув характеру майже народного гімну для Західної України, одного з улюблених маршів січових стрільців. Він звучить, як Шевченкове «*Поховайте та вставайте, кайдани порвіте*» із «Заповіту».

Тема боротьби за волю України по-новому розробляла молода українська поезія початку ХХ ст. «Однією з визначальних світоглядних цінностей постає в поезії М. Вороного любов як патріотичне почуття», а «*чуття святе*» любові до рідного краю аксіологічно рівнозначне красі та визвольному прагненню [2, с. 96]: «*Коли ти любиш рідний край, / Гори, палай! / Коли в огонь живої мови / Чуття святого надає, / Ти станеш лицарем краси, / І визволення, і любови*» [1, с. 47].

Автор циклу «3 хвиль боротьби» оплакує долю рідного краю («Чорний сон») та закликає сучасників до єдино можливого шляху покращення – до боротьби («Горами, горами...»). Особливо гостроконфліктною є ситуація, коли автор ставить ліричного героя перед вибором: любов до рідного краю чи близькість із непатріотичною дівчиною, яка «*України не кохає*». В. Погребенник розглядає поезію «Ти не моя!» як плід літературного діалогу М. Вороного з українською літературною традицією, адже в цьому творі автор ідейно та емоційно самотньо модифікував однойменний вірш С. Руданського, який став народною піснею.

Оновлена й переосмислена у творчості М. Вороного історія, яка, як і у творах Т. Шевченка, постає поряд із сучасністю як приклад героїзму та звитяги. У статті «Шевченко і ми» М. Євшан розмежував «минувшину» як об'єкт дослідження істориків та археологів і «минувшину», що «витає все свою руку над нами» як «сили внутрішні в народі», як «енергія потенціалу» і «безпосередньо входить в наше сучасне життя як один з кінцевих елементів, дає йому ґрунт, весь колорит, напрям і пафос» [10, с. 30]. Активна громадянська позиція поета змушувала дошукуватися в історії прикладів героїзму та натхнення, тож історична тематика є і джерелом, і способом вираження патріотизму. Модерністи ревізували світоглядні засади сприйняття людиною минувшини та історичної пам'яті. Поема «Євшан-зілля» виховала й виховуватиме нових патріотів. В. Погребенник поетично резюмує: «Половецька степова сага стала під пером поета підмогою для піднесення патріотичного духу, так потрібного, на думку автора, його українським сучасникам» [6, с. 310].

М. Вороного, як і Т. Шевченка, обурює пасивна життєва позиція сучасників, відсутність патріотичних почуттів або лжепатріотизм, тож до них він застосовує нещадну сатиру («Молодий патріот», «Старим патріотам», байка «Мишача сварка»). В. Кузьменко відзначає невелику кількість гумористичних і сатиричних творів у поетичному доробку автора, проте радить розглядати їх на тлі тогочасної дійсності, у контексті літературного процесу, аби переконатися, що творчість поета була гостро актуальною [4, с. 22].

Митець був позбавлений упередженості, висміював ті вади, які вбачав і в старому, і в новому поколінні. У вірші «Молодий патріот» перша половина строфи подає нібито позитивну характеристику за допомогою епітетів із позитивною конотацією (любий, щирий, сердечний), проте вже антонімічна друга її частина викриває насмішку: «*Патріот наш молодий, / Легкодухий і безпечний*» [1, с. 101]. Показні патріотичні характеристики тьмяніють і нівелюються: «*Рідну мову любить – страх! / І, поводячись по-свинськи, / Просторікує в шинках / Виключно по-українськи*» [1, с. 101]. Висхідна градація авторського обурення досягається завдяки ритмічності поезії, сформованій анафоричним рефреном «*Хто...*» та епіфоричним «*Ви, землячки мої і патріоти, / Вам я присвячую пісню мою*» [1, с. 102]. Поезія має підзаголовок «*В стилі Беранже*», який наголошує гостро соціальне звучання твору, бо ж є стилізацією під французького поета-демократа, автора сатиричних творів. Гостра іронія застосована М. Вороним також в «Епіграмах».

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Попри символічну багатозначність модерністської образності М. Вороного, найпотужнішим пафосом є саме патріотичний. Націоналізм був суголосний прагненню раннього модернізму до емансипації індивідуальності, тож М. Вороний сповнює символіку поезії патріотичною ідеєю з особливо виразним мотивом боротьби, близьким до Шевченкового, що є виявом інтересу модерністів до творчості Великого Кобзаря. Суголосність мотиву боротьби у творчості М. Вороного Шевченковому прагненню боротьби за волю може стати перспективною темою для наступних наукових пошуків.

Джерела та література

1. Вороний М. К. Поезії. Переклади. Критика. Публіцистика / М. Вороний ; [упор. і прим. Т. І. Гундорової]. – К. : Наук. думка, 1996. – 704 с.
2. Камінчук О. Поезія Миколи Вороного і український символізм / О. Камінчук // Укр. мова й л-ра в серед. школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2010. – № 1. – С. 85–100.
3. Колкутіна В. В. Архітектоніка поетичних циклів Миколи Вороного / В. В. Колкутіна. – Одеса : Астропринт, 1998. – 100 с.
4. Кузьменко В. І. Микола Вороний / В. І. Кузьменко // Історія української літератури ХХ століття : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [за ред. проф. В. І. Кузьменка]. – К. : КСУ, 2007. – 374 с.
5. Погребенник В. Ф. Кастальське джерело: українська література кінця ХІХ – початку ХХ століття : посібник : у 2-х кн. – Кн. 2 / В. Ф. Погребенник. – К. : Освіта України. – 2007. – 218 с.
6. Погребенник В. Микола Вороний // Історія української літератури. Кінець ХІХ – початок ХХ ст. : у 2-х кн. : підручник / В. Погребенник ; за ред. проф. О. Д. Гнідан. – К. : Либідь, 2006. – Кн. 2. – 496 с.
7. Погребенник Ф. «За Україну» / Ф. Погребенник // Дніпро. – 1992. – № 1. – С. 161.
8. Сріблянський М. Поет і юрба (До характеристики «культу» Шевченка) / М. Сріблянський // Укр. хата. – 1910. – № 3. – С. 201–206.
9. Шевченко Т. Кобзар / Т. Шевченко. – К. : Просвіта, 1999. – 344 с.
10. Євшан М. Шевченко і ми / М. Євшан // Критика. Літературознавство. Естетика / [упор. Н. Шумило]. – К. : Основи, 1998. – С. 30–32.

Шевель Тамара. Патриотическая доминанта мотива борьбы в поэзии Н. Вороного и Т. Шевченко. Стаття присвячена дослідженню патріотического звучання мотива боротьби в поезії Н. Вороного як проявлення зацікавленості модерністів творчеством Т. Шевченка. Отзначається що Кобзарь був для поета орієнтиром в життєвій позиції і громадському призначенні, іменню шевченківські ноти патріотизма виразливо звучать в більшості віршів циклу «3 хвилі боротьби». Обнаружено підтвердження цього уваги до особистості поета в творчості Н. Вороного; проаналізовані созвучність мотива боротьби в поезії модерніста стремленню Т. Шевченка к боротьбе за волю, найдена ситуативная интертекстуальность и типологическое сходство. Отмечена похожая трактовка поэтами исторической тематики в качестве примера героизма и доблести, однако в творчестве Н. Вороного история выступает обновленной и переосмысленной. Замечены отдельные сатирические ноты, созвучные сатире Т. Шевченко. Национализм отвечал стремлению раннего модернизма к эмансипации индивидуальности, поэтому символика поэзии Н. Вороного отличается особенно выразительным шевченковским мотивом борьбы.

Ключевые слова: модернізм, символізм, національно-патріотическі мотиви, поетический цикл, інтертекстуальність.

Shevel Tamara. Patriotic Dominant Motif of Struggle in the Poetry of M. Voronyi and T. Shevchenko. The article investigates the patriotic sound of the motif of struggle in the poetry of M. Voronyi as a manifestation of the interest of the modernist works of T. Shevchenko. It is noted that the poet was for the poet a benchmark attitudes and public purpose, namely Shevchenko notes of patriotism expressive sound in most poems of the cycle «Waves of struggle». Found confirmation of this attention to the personality of the poet in the works of M. Voronyi analyzed the affinity of the motif of struggle in the poetry of the modernist desire Shevchenko to the fight for freedom, found situational intertextuality and typological similarities. Noted a similar interpretation of the poets historical themes as an example of heroism and valor, but in the works. Black history speaks out updated and pereosmyslenie. Initial satirical note, in tune with the satire of T. Shevchenko. Nationalism meets the aspirations of early modernism to the emancipation of individuality, so the symbolism of poetry M. Voronyi is a notably expressive the motive of struggle in Shevchenko.

Key words: modernism, symbolism, national and patriotic motives, poetic cycle, intertextuality.

Стаття надійшла до редколегії
21.09.2015 р.